

REFORMÁTUS KÁNTOR

— Szerkeszti: Bódiss Tamás és Dávid István —

Ádám Jenőre emlékeztek Kecskeméten

Szenci Molnár Albert gyönyörű fordításában valahányszor idézem a klasszikusan szép nyolcadik zsoltárt, Ádám Jenő alakja támad elmém. Tahiban a 70-es években —ma már tudjuk— a történelmi jelentőségű egyházzenei hetek programjában láthattuk-hallhattuk őt. Élénk gesztusait, lobogó szellemiségét, hallgatóit magával sodró előadói tehetségét, sajátosan érces beszéd és énekhangját mindannyian őrizzük, akik megajándékozottai lehettünk a vele való találkozásnak.

Az imént hallott zoltárstrófákra, természetesen a nagyívű genfi dallammal, Ádám Jenő vegyeskari feldolgozást készített, melynek dedikációja így szól: „Nagytiszteletű Osváth Vikornak és Énekkarának szeretettel 1971. szeptember 9-én Ádám Jenő”. A felkérés Osváth Viktor részéről nagy valószínűséggel Tahiban hangozhatott el. A nem kecskemétieknek el kell mondanom, hogy Osváth Viktor a helyi gyülekezetnek volt sok éven át lelkipásztora, orgonistája, a Kecskeméti Vég Mihály kórusnak karnagya, az egyházi kórusde rékhad zeneszerzője. Ádám Jenő rányitotta lelkünket Szenci Molnár üzenetére: a kezdő „Ó” indulatszó rácsodálkozó szépségére, a prozódiai leleményre, mely szerint az „Úr” szó a rakétásan felfelé ívelő dallam csúcsára kerül. Az előadó akkor még csak sejtette, hogy a Holdra elsőnek lépő űrhajósok a földi irányító központ munkatársaival könnyes szemmel együtt énekelték a nyolcadik zsoltár sorait. Magam kiváltsággént tartom számon, hogy Ádám Jenő búcsúztatásán a Farkasréti temetőben az ő kívánságának megfelelően a debreceni Kántussal a 8. zsoltár eléneklésével röhattuk le kegyeletünket.

Századunk nagy magyar karizmatikusa volt. A faltörők, a sziklabontók, a nemzetépítők messze sugárzó példája. Jelentősége értékvesztésében meglódtult világunkban hatalmasan felértékelődik. Szokolay Sándor teszi fel a kérdést: „Hol vannak ma a lánglelkű emberek? Nyomuk vezett! Ádám Jenő minden minőségében mozgósító, lelkesítő, sodró lelkületű, ellenállhatatlan apostola volt nemzetünknek! Karnagyként, zeneakadémiai tanárként, zeneszerzőként, tankönyvíróként, elragadó előadóként, a magyar népdal éneklésének újra-élesztőjeként, a zene titkainak nagy feltárójaként mindig és mindenkor ránk szórtá aranyát.”

Ádám Jenő mesterének, Kodály Zoltánnak hűséges, engedelmes tanítványa, egyszersmind korszakalkotó jelentőségű munkatársa volt. Minden iskolatípusban tanított, így elmondhatjuk, hogy a kisiskolák nagy professzora és a nagy zenei műhelyek tanítója volt. Ezért esett rá Kodály választása, s a megbízás: írja meg az énektanítás módszertanát. Galyatetőn hat hét termékeny munkálkodásának gyümölcseként született meg az alapvető kézikönyv — „*Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján*” — s a hozzá tartozó énekfüzetek, tankönyvek, melyek azóta mint a „magyar módszer” dokumentumai máig ható s a jövőbe mutató nagy énektanítási világsiker elindítói. Később így emlékszik vissza az „*Egy világsiker kurta története*” című írásában: „Nos mit írtam? Újat? Nem! Ez az újság inkább óság. Ezzel a módszerrel már ezer éve egy olasz szerzetes tanítgatta kispapjait kottából kántálni. Sok utódja volt, főként a múlt században; köztük magyar is akadt. Mindenhonnan a legjavát, a leghasznosabbját vettem át, de ami a fő, a legfontosabb, a tanítás minden mozzanatát a magyar zene lelkének húrjára hangoltam. Valamelyest azért adtam hozzá a magam sokévi gyakorlatából is.”

Ádám Jenő mindannyiunk tanítómestere volt, Tanított ő bennünket a katedréről, a karmesteri dobogóról, a kompozícióin keresztül, rádióelőadásával, zenei ismeretterjesztő könyveivel, de a mátraházi közös nyaralások alkalmain is. Egy interjúban mindezt így foglalta össze: „Éreztem, hogy rám vár a feladat, hogy az új magyar zene és a vele szemben álló nótázó társadalom között tatógó úrt, a két háború közötti időben oly sok nehéz harcra és vitára okot adott szakadékot áthidaljam. 1939 óta évtizedet meghaladóan rendszeresen tartottam népdalfeldolgozásaimmal kapcsolatos népdaltanító előadásokat.” Ismét Szokolay Sándort idézem: „A Zenét szavai nemcsak felidéztek, de hatalmas képzeletkeltő erővel jelenítették is ... Fület nyitó, szemet nyitó, szívet nyitó nevelőnk volt. Oratórium vezénylese a műveken túlmutatva a nép felrázójává vált. Életműve nehéz időkben tette hétköznapijainkat ragyogó művészi tehetségével örökös ünnepnapokká.”

Szolgálati idejének lejártával ereje teljében nyugdíjazták. Erről évek múlva egy levélben így nyilatkozik: „Éppen 1960-ban adta ki az obsitomat egy minisztériumbéli rangos egyed azzal zárva a vitát, hogy «lássa be végre, hogy nem alkalmas az ifjúság nevelésére!» — Félreálltam, nem pöröltem, húsz éve, hogy letöröltem.”

Mint a magyar zene s a magyar dal követe itthon és külföldön, elsőrenden magyar közösségekben, gyülekezetekben lelkesítő előadásaival igyekezett a magyar zenetörténetet, a magyar népdalt, a zsoltárt, a magyar dicséretet népszerűsíteni, ihletetten hangzó életre kelteni. Vajon az új évezred kezdetén fontos-e számunkra az Ádám Jenő által adott példa? Templom és iskola, gyülekezet és iskolai közösség, lelkipásztorképzésünk, kórusaink itthon s a határainkon túl tudatában vannak-e annak a kapitális kérdésnek, hogy létezik magyar zenei, ezen belül egyházzenei anyanyelv. A globalizáció időszakában, a „fejlett nyugat” felé tülekedve vajon nem leszünk-e aránytalanul kiszolgáltatottak?

a sokszor talmi értékű, sekélyes idegen hatásoknak? Kórusaink repertoárjában nemegyszer lámpával kell keresnünk az értékes magyar műveket! Pedig lassan egy évszázada áll előttünk Kodály Zoltán és tanítványainak, követőinek értékorientált, lélekerősítő, egészséges magyar öntudatra nevelő koncepciója.

Ádám Jenő sokoldalú munkásságáért 1955-ben Érdemes művész kitüntetés, 1957-ben Kossuth-díjat, 2002-ben poszthumusz Magyar Örökség díjat kapott. 1979-ben szülőfaluja, Szigetszentmiklós emlékházat állított, amely hűségesen gyűjti és őrzi e klasszikus életmű dokumentumait.

Tanítson bennünket Ádám Jenő üzenete, amelyet az utókor lelkiismeretére kívánt helyezni! Ha a tárgyszerű zenei tartalomtól elvonatkoztatunk, minden pedagógusnak ars poeticája kell, hogy legyen: „A zeneművészetben különleges nevelő erő rejlik ... A zenére hangolt tanító legtöbbje kitűnő nevelő. A zene-tanítás elemi szinttől a legmagasabb fokig: nevelés ... Elméletieskedő filozofálásban manapság igencsak bővelkedünk. Többet ér az egészséges, céltudatos gyakorlati szellem. A sugárzó szeretet. A szakmában az első szó azé, aki hivatásának tudatában következetes, őrzi függetlenségét, személyében példamutató ... A legnagyobb munkáról van szó, melynek tartalma és célja: az embe-rebb ember.”

Kodály Zoltán szülővárosának református gyülekezete, presbitériuma, a Kollégium öregdiákjai hűséggel emlékezve az Ádám Jenőtől kapott ajándék-kompozícióra, a 20. halálévfordulón emléktáblát készíttettek. Ez az emléktábla hirdesse a Kodály-iskola eme meghatározó egyéniségének korát s az utókort gazdagító elévülhetetlen jelentőségét!

Berkesi Sándor

A Dunamelléki Református Egyházkerület Presbiteri Konferenciája napján, 2003. április 5-én több száz presbiter jelenlétében lepleztük le Ádám Jenő zeneszerző, Kossuth-díjas főiskolai tanár emléktábláját Kecskeméten a Kéttemplom-közben, a Kodály Intézet átellenében. A tábla elhelyezésének időszerűsége egyrészt Ádám Jenő halálának 20 éves, a zenei oktatásról írt könyve megjelenésének 50 éves évfordulója. A felemelő ünnepségen a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Angol Kórusa énekelt, Johnston Brian vezényletével. A fentebb közölt megemlékező beszédet Berkési Sándor Liszt-díjas karnagy tartotta. A tábla alatt elhelyezte koszorúját a Református Presbitérium, a Református Kollégium, a Református Öregdiákok Baráti Köre. A Kodály Intézet nevében Erdei Péter Liszt-díjas karnagy, főigazgató koszorúzott.

Szabó Gábor, esperes

... aki nem énekel ...

Az idegenforgalmi ismertető szerint a kolozsvári Farkas utcai templom egyik déli oldalpilléren ma is olvasható egy 1577-ből származó latin nyelvű felírás:

Qui non canit in coro, Stat sicut bos in foro — aki nem énekel a kórusban, áll mint ökör a vásárban. Televíziós istentiszteletek képsorai jelennek meg előttem: a 65., 66. vagy 89. zsoltár éneklése és a lelkészek, presbiterek, intézményi ünnep esetén a zászló bevonulása közben a kamera a „bégombolt” ajakkal álló fiatalokat és idősebbeket pásztázza ...

Hogy ez az egyházi iskoláink újraindulása utáni második évtizedtől megváltozzék, a Magyarországi Református Egyház Zsinata 2005. évi májusi ülésén elfogadta a közoktatási törvénynek azt a módosítását, melynek részeként a közoktatási intézményekben (a református általános- és középiskolákban) az egyházi ének tantárgyat kötelezően be kell vezetni. A törvény végrehajtásáról, a bevezetés feltételeinek, részleteinek kidolgozásáról szeptember eleje óta több egyeztetés történt, melyekbe énektanárok, hitoktatók, vallástanárok és az ügyben érintett egyházmegyei szakelődök kapcsolódtak be.

A beszélgetéseket egy mondattal talán úgy lehetne összegezni, hogy a különböző iskolatípusok és az eddigi gyakorlat következtében igen sokféle kérdést kellett áttekinteni és kell megoldani a tantárgyi bevezetés során, az alap gondolatban azonban egyetértett mindenki, bármely iskolából és bármely tantárgyi területről érkezett is: az éneklés és így az egyházi ének tantárgy bevezetése az intézmények egyházhoz kötődése, református jellege és az ott tanuló gyermekek hitbeli nevelése szempontjából kulcskérdés, és ehhez a tantárgy bevezetés igen hathatósan tud hozzájárulni.

Miért szükséges, hogy az egyházi ének önálló tantárgyként megjelenjék az iskolai oktatásban, hiszen az istentiszteleteken, iskolai és osztályáhítatokon, a hittanórákon és sokhelyütt az énekórán is szerepet kap az éneklés?

Egységesnek mondható az a kialakult vélemény, miszerint az előbb felsorolt alkalmak mellett fontos, hogy a gyerekek egy-egy évben életkorukhoz mérten koncentráltabb, rendszerezett ismereteket és mindenekelőtt az éneklés élményét és örömét kapják meg e tantárgyon keresztül, tapasztalják meg az éneklés, a közösségformáló együttes éneklés élményét! Ez alapvetően más szemlélet, mint amely a mai élményközpontú zenefogyasztásra jellemző, amely szinte csak a könnyen emészthető, kellemes hangzást, a „feeling”-et értékeli. Ez a zeneiség nem elsősorban a zsigereket mozgatja meg, nem csupán a szórakozást szolgálja, nem extázist, inkább katarzist teremtő élmény. Meg kell figyelgetni a dallamon túl az énekek szövegét is, így lesz az egyházi ének egyszersmind hit-tan, Krisztus felé segítő lelki nevelődés, lelki gyarapodás.

Szóltam már az éneklés közösségteremtő erejéről. Az egyházi ének mint tantárgy legfontosabb célja, hogy a gyerekeket a megtanult énekek is a gyülekezeti életbe és így a Krisztus-testbe épüléshez, kapcsolódáshoz segítse, hogy a gyülekezeti alkalmakon ne csak néző-hallgató, hanem résztvevő legyen.

Az egyeztető megbeszélések szerint mind alsó, mind felső tagozatban, a gimnáziumokban pedig általában a belépő osztályokban indokolt a tantárgy felvétele. Főképpen a hetedik osztálytól kezdődő oktatásban az éneklés mint elsődleges élmény kiegészül ének- és zenetörténeti ismeretekkel a zenei látókör tágítása céljából. Különösen a régies dallamok, énekek megszerettetését segíti a szöveg tartalmának, üzenetének elmélyítése, az eredeti történeti környezet vagy éppen a zeneirodalmi kapcsolódás megismerése, az egyházzenei alapismeretek, legfontosabb személyek és művek megismertetése Goudimeltől Schützön át Bachig és Huszár Gáltól Maróthi Györgyön keresztül Gárdonyi Zoltánig. Ennek érdekében tanári segédanyagokat kell szerkeszteni és ugyanezen célból, valamint a zenei-pedagógiai módszerek és a szükséges bibliaismeret átadása céljából fontos az a 60 órás tanfolyam, mely leghamarabb 2006. júniusában indulhat el. Mindezt megelőzi majd a tervek szerint jövő év március végén egy kétnapos konferencia, ahol a tantárgyi bevezetés kérdéseiről már részletesebb tájékoztatót fognak kapni az érintettek.

A fő zenei cél azonban mindenekelőtt a manapság annyira hiányzó aktív közös éneklés gondozása, fejlesztése.

Bódi Tamás

40 éves a nyári kántorképző tanfolyam

A négy évtizede folyó kántorképzésre emlékezve gyűltek össze az egykori és mai tanfolyamok hallgatói, oktatói 2005. június 24–25-én Debrecenben. A rendezvényen részt vett mintegy 90 fő legalább három nemzedéket képviselt. Az alapítók közül ott volt *Kalocsay Ferenc* fői nyugalmazott kántor-karnagy és *Sepsy Károly*, a Nagytemplom szintén nyugdíjba vonult orgonista-kántora. A péntek esti nagytemplomi ünnepi megemlékezésen mindketten szolgáltak. A találkozó résztvevőiből alakult kórust a jelenlegi tanárok és tanfolyamvezetők —*Berkesi Sándor*, *Bódi Tamás*, *Veres Györgyné*, *Kárpáti Berkesi Boglárka*, *Kun Zsuzsanna*, *Kurgyis András*— dirigálták, orgonán játszott *Lőrincz Katalin*, *Andrássy Mátys Gabriella* és *Sepsy Károly*. A kórus ajkán zömmel azon szerzők —*Bárdos Lajos*, *Osváth Viktor*, *Ádám Jenő*, *Gárdonyi Zoltán*, *Draskóczy László*, *Máté János*— kórusművei hangzottak fel, akik az ünnepi megemlékezésen nem lehettek jelen.

A bensőséges, vidám hangulatú szombat délelőtti programban a tanfolyamok egykori és jelenlegi vezetői mellett emlékeiről szólt egy volt kántorvizsgás —*Tóth Árpádné Boldizsár Margit*—, és felszólalt *Szabó Gábor*, a zsinati ének-

zenei bizottság jelenlegi elnöke is. A közös éneklésen, beszélgetésen, emlékek felidézésén túl szombat délután a Szabadság-telepi templom orgonájánál valódi kántortovábbképző programmal zárult a találkozó. Első részében *Karasszon Dezső* tartott előadást a gyülekezeti ének kíséretének művészetéről. Háromévtizedes nagyerdei orgonista-kántori szolgálatának tapasztalatairól szólva a hallgatóság előtt is nyilvánvalóvá vált: az egyházzenei szolgálat lényege, hogy az istentisztelet zenei minőségét megteremtse és az orgonakíséret művészi eszközeivel a gyülekezet éneklését is erre a szintre segítse. Ugyanerről szólt egy tanítványa: *Bessenyei Mihály*, a Csapó-kerti gyülekezet kántora is, aki nem zenei főhivatásként végzi egyházzenei szolgálatát. A délután második részében *Pálúr János* orgonakoncertjére került sor, aki „Az orgona-improvizáció művésze” címmel először szóban osztotta meg gondolatait a résztvevőkkel, majd két gyülekezeti ének dallamára építette fel mintegy 40 perces koncertjét.

A találkozó számos résztvevőjében megszületett az óhaj hasonló alkalom rendezésére. Idézzük fel az előzményeket és a négy évtized fontosabb eseményeit!

A XX. századi magyarországi kántorképzés 1945 után fordulóponthoz érkezett. Az 1948-ban megjelent, máig használatban lévő Református Énekeskönyvvel kiadásával szinte egy időben államosították az egyházi tanítóképzőket, ahol már több mint egy évszázada a kántorképzés is folyt. Ekkor szűnt meg —politikai okok miatt— a kántortanítóság, amely a gyülekezetek zenei vezetőinek lába alól szinte kihúzta a talajt. Kántoraink többségének választania kellett az állása és a szolgálata között. Felvetődött a kérdés: Ki fogja az új énekeket a gyülekezetekben megtanítani?

E nehéz időszakban az egyetlen egyházi kézen maradt Debreceni Református Gimnáziumunkban 1949 őszén egy ének-zene tagozatos osztály is indult, amely saját egyházzenei képzéssel egészült ki. Ez azonban nagyon kevés volt az egész országos szükséglet kielégítéséhez.

Az énekeskönyv megismertetésére 1949-ben kéthetes kántortovábbképző tanfolyam zajlott Kecskeméten. Az 1949/50. tanévben a dunántúli egyházkerület kétéves kántorképző tanfolyamot szervezett Pápán. Az ezt követő tanévben a Sárospatakon működő teológia is rendezett háromhetes kántorképesítő tanfolyamot.

1956 tavaszán több neves egyházzenesz — Csomasz Tóth Kálmán, Kalocsay Ferenc, Papp Ákos, később Arany Sándor is— beadvánnyal fordult a Dunamelléki Püspöki Hivatalhoz, melyben többek között egy kántorképző intézet felállítását javasolták. A beadványt tevők Gárdonyi Zoltánt kulcsfontosságú személyként ajánlották.

1958-ban végre szervezett kántorképzés indult Fóton az evangélikus kántorképzéshez kapcsolódva. Ez a 3 évfolyamra tervezett tanfolyam telenként kb. 100 munkanapot vett igénybe. Időszaki képzésként 5 turnusban indítottak kéthetes tavaszi bentlakásos tanfolyamot, levelező képzést pedig csütörtökönként. Sajnos a fői tanfolyam is megszűnt 1961-ben.

A kántorképzés kérdésének tartós megoldását a háromhetes nyári debreceni tanfolyam jelentette. Az első tanfolyamot a Konvent Elnöksége 1965 nyarán rendezte meg a Debreceni Református Kollégiumban, melynek oktatója többek között Csomasz Tóth Kálmán, Fekete Csaba, Gárdonyi Zoltán, Kalocsay Ferenc, Máté

János, Sepsy Károly, Szabó Ernő és Szigethy Gyula volt. A tanári kar évről-évre bővült.

A tanfolyamon kezdetben három, de hamarosan már 4 csoportba osztották a résztvevőket. Az alsó két fokozat az előkészítő, a C és D csoport pedig a tulajdonképpeni kántorképző fok, mely után kántorképesítő vizsgára lehetett jelentkezni. 1969-ben jelent meg az *Egyházzenei Vezérfonal*, amelynek első kötete a tanfolyam elméleti anyagát tartalmazza, második kötete pedig kórusgyűjtemény. Ez a tankönyv biztosította a kántorképzés egységességét.

Szervezetileg a kántorképzés a zsinat missziói osztályához tartozott, ami az első két évtized mindenféle ifjúsági konferenciát tiltó korszakában érthető is volt. A nyolcvanas évek végéig ugyanakkor a debreceni tanfolyam a református egyházzeneszek országos fórumaként is működött.

A rendszerváltás utáni években a száz fölél emelkedő létszám miatt szükségessé vált a tanfolyam kettéosztása. 1990-ben Máté János vezetésével indult a budapesti tanfolyam, majd hamarosan a másik két egyházkerületben is elindult a nyári tanfolyami kántorképzés. Pápán 1991-ben Veres Györgyné Petrőcz Mária vezetésével, Sárospatakon 1993-ban Szűcs Endre és Berkesi Sándor vezetésével indult a nyári tanfolyam, ugyanakkor Debrecenben az újra-indult tanítóképzős kántorszakra hivatkozva 1997-ben megszűnt a tanfolyami képzés. A patoki kántorképző 1998-ban Miskolcra költözött, és tanfolyamok indultak a határon túl is: a felvidéki Deregnőn és Komáromban, valamint a jugoszláviai Feketicsen — alapvetően mind a debreceni minta nyomán. Egy frissen elkészült adatgyűjtés szerint a tanfolyamokon tanító több mint 200 oktató munkája eredményeként a négy évtized alatt mintegy 400 hallgató tett sikeres kántorképesítő vizsgát.

Bár a rendszerváltozás után a református tanítóképzőkben újraindultak a kántorszakok és állami intézmények is indítottak egyházzenei képzést, a testvéri-baráti légkörű, missziói lelkületű ugyanakkor megfelelő szakmai színvonalú tanfolyami kántorképzésre ma is nagy szükség van. Mindannyiunk feladata ezért imádkozni és munkálkodni az „ora et labora” szellemében.

Bódiss Tamás és Hargita Péter